РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд
412-81/2020

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 31929 датум: 28. септембар 2020.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ ПОСТУПАЊА ПРЕМА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Тематски извештај: Поступање полиције према лицима лишеним слободе током јавних окупљања у Београду

Београд, септембар 2020. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака[1] прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,[2] којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,[3] Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, А11 – Иницијатива за економска и социјална права, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Одбор за људска права Ваљево.

---

[1] "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

[2] Потписан 12. децембра 2011. год.

[3] Објављен на интернет страници Заштитника грађана 4. јуна 2020. год.

1. УВОД

Након најаве председника Републике Србије од 7. јула 2020. године да ће се поново пооштрити мере у борби против ширења корона вируса и да се, између осталог, разматра поновно увођење такозваног полицијског часа (забране кретања),[4] грађани су почели да се окупљају испред зграде Народне скупштине. Након прве ноћи окупљања, на друштвеним мрежама и у средствима јавног информисања појавило се неколико снимака на којима је приказано поступање полиције према грађанима (између осталог, на снимцима се види како полицијски службеници употребљавају гумену палицу према лицима која седе на клупи и не пружају отпор, нити показују знаке агресије, како шутирају лице које лежи на коловозу, обарају лице са бицикла а потом исто шутирају и ударају у главу, како из непосредне близине испаљују патрону сузавца према лицу и сл.), а поводом којих је Заштитник грађана по сопственој иницијативи покренуо поступке контроле законитости и правилности рада Министарства унутрашњих послова, у складу са чланом 24. став 1. Закона о заштитнику грађана.[5] Ови поступци, као и поступци које је Заштитник грађана покренуо по притужбама грађана на поступање полиције су још увек у току и биће окончани након прибављања и анализе документације која је у сваком конкретном случају тражена од Министарства унутрашњих послова. Наведени поступци, односно њихов ток нису предмет овог извештаја, с обзиром на то да је реч о обављању послова из опште надлежности Заштитника грађана, које обављају организационе јединице стручне службе задужене за поступање по притужбама, те нису део надлежности НПМ.

Сукоби појединих демонстраната или група са полицијом и реакција полиције која је у појединим случајевима који су забележени на видео снимцима била усмерена на грађане који нису пружали активан ни пасиван отпор били су разлог да Заштитник грађана, преко тимова НПМ и Одељења за хитно поступање, почев од 8. јула 2020. године, па све до 25 јула 2020. године сваке вечери присуствује окупљањима у циљу праћења поступања полиције према грађанима. Начин на који се пратило поступање полиције према грађанима, као и сам ток протеста, обухватао је неколико активности и то:

1. Праћење поступања полиције приликом лишавања слободе лица, односно приликом хапшења на улицама током протеста;
2. Посете полицијским станицама са циљем да се обави разговор са лицима која су лишена слободе током протеста и изврши увид у релевантну документацију, како би се утврдио начин на који су полицијски службеници поступали према њима приликом лишења слободе и примене других полицијских овлашћења, као и начин на који су остварена њихова права након довођења у полицијску станицу, односно током полицијског задржавања;
3. Посете Окружном затвору у Београду и Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели, са циљем да се обави разговор са лицима којима је изречена мера притвора, односно која су прекршајно кажњена због учествовања у догађајима током протеста, како би се утврдио начин на који су полицијски службеници поступали према њима приликом лишења слободе и примене других полицијских овлашћења, начин на који су остварена њихова права након довођења у полицијску станицу, односно током полицијског задржавања, као и начин на који је према њима поступано након пријема у завод (с посебном пажњом на први лекарски преглед по пријему у завод);

---

[4] "Вучић: Од петка поново полицијски час", www.youtube.com/watch?v=pWVFJUvS-jI.

[5] "Сл. гласник РС", бр. 79/05 и 54/07.

4. Праћење поступања полиције и грађана током протеста, у циљу сагледавања начина примене полицијских овлашћења и евентуалног покретања поступака по сопственој иницијативи.

С тим у вези, НПМ је од 8. јула 2020. године до дана сачињавања овог извештаја посетио 7 полицијских станица, и то полицијске станице Нови Београд, Земун, Савски венац, Врачар (два пута), Стари град и Вождовац, као и седиште ПУ за град Београд (2 пута). Такође, НПМ је посетио Окружни затвор у Београду (два пута) и Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели. Све посете полицијским станицама су биле ненајављене, а једна је била ноћна (ПС Стари град). Разлози због којих је НПМ посетио наведене полицијске станице произлазе из чињенице да је НПМ дошао до сазнања да је највећи број лица лишених слободе одведен на полицијско задржавање у наведене полицијске станице.

Такође, имајући у виду да су против већине лица лишених слободе поднете прекршајне пријаве, НПМ је обавио ненајављену посету Казнено-поправном заводу Београд – Падинска Скела, док је Окружни затвор у Београду посетио након што је остварен контакт са руководством како би се добиле информације о томе да ли је и колико лица која су лишена слободе током протеста доведено у притвор.

Састав тима за посете чинили су чланови НПМ, запослени у институцији Заштитника грађана. Додатно, у посети ПС Нови Београд учествовао је и представник организације А-11 - Иницијатива за економска и социјална права, у посетама ПС Земун и ПС Нови Београд лекар специјалиста судске медицине, представник Виктимолошког друштва Србије, а у посетама ОЗ Београд и КПЗ Београд – Падинска Скела учествовали су и представници Комитета правника за људска права.

У овом извештају су изнети налази до којих је НПМ дошао током обављених посета и других наведених активности.

2. ПОДАЦИ О ПОСЕТАМА

2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВЕ И ВРЕМЕ	ПС Земун 8. јул	ПС Нови Београд 8. јул	ПС Врачар 9. јул	ПС Савски венац 9. јул	ОЗ Београд 10. и 14. јул	ПС Стари град 11./12. јул	КПЗ Београд – Падинска Скела 15. јул	ПС Вождовац 30. јул	ПУ Београд 14. и 18. август
ОСНОВ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака								
ЦИЉ	Праћење поступања полиције према лицима која су лишена слободе током јавних окупљања у Београду								
ВРСТА	Ванредне								
НАЈАВА	Посете свим полицијским станицама и КПЗ Београд – Падинска Скела су биле ненајављене. Посете ОЗ Београд су биле најављене.								

2.2. ТОК ПОСЕТА

Посете полицијским станицама су започете разговорима са затеченим полицијским службеницима, од којих су добијене основне информације о лицима која су лишена слободе приликом јавних окупљања, односно у вези учествовања у јавним окупљањима и доведена, односно задржана у посећеној полицијској станици. Након тога је НПМ обавио ненадзиране разговоре са свим задржаним лицима која су се у време посете налазила у полицијским станицама и извршио увид у релевантну документацију.

Посете заводима за извршење кривичних санкција су започете разговором са руководством установа од којих су добијене основне информације о лицима која су лишена слободе током јавног окупљања и који се налазе на извршењу мере притвора (ОЗ Београд), односно казне затвора изречене за прекршај (КПЗ Београд – Падинска Скела). Након тога обављени су ненадзирани разговори са свим притвореницима и лицима кажњеним за прекршаје током јавног окупљања, као и са заводским лекарима, и извршен је увид у релевантну документацију.

2.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Руководство и службеници свих посећених установа су остварили пуну сарадњу са тимом НПМ и омогућили му несметано поступање у складу са својим мандатом, односно законом. Члановима мониторинг тима пружене су тражене информације, омогућен увид у и фотокопирање затражене документације и ненадзирани разговори са лицима лишеним слободе.

НПМ је обезбеђен полицијски службеник коме се може обратити за све што је потребно током јавних окупљања. У неколико наврата, овај полицијски службеник је на основу информација да се на одређеним местима дешава нешто од значаја за рад НПМ (сукоби, хапшења и слично) на то указивао члановима тима како би отишли до те локације.

3. ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

3.1. ПОСТУПАЊЕ ПОЛИЦИЈЕ

3.1.1. ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ДОВЕДЕНИМ И ЗАДРЖАНИМ ЛИЦИМА

3.1.1.1. Обавештавање о правима

Доведеним и задржаним лицима у полицијским станицама су углавном уручивана писмена обавештења о правима, заједно са осталом документацијом у вези са задржавањем.

У неколико случајева лица затечена у полицијским станицама нису код себе имала писмено обавештење о правима, а на формуларима која су се налазила у предмету је била уписана напомена да је лице одбило да прими формулар. Поред тога, већина лица која су лишавана слободе и одвођена у полицијску станицу, а са којима је НПМ обавио разговоре, су тиму НПМ наводили да су лишени слободе без било каквог образложења и упознавања са правима. НПМ је констатовао да су ова лица код себе поседовала другу документацију: решење о задржавању и потврду о привремено одузетим предметима.

Упознавање доведених и задржаних лица о њиховим правима и уручивање обавештења о правима изричито је прописано Правилником о полицијским овлашћењима.[6] НПМ разуме да поштовање комплетне процедуре може бити изазовно за полицијске службенике којима је одједном доведено више лица, која могу бити агитирана, а за које је потребно израдити релевантну документацију, обавити преглед и претрес, уочити потребе или здравствене тегобе, организовати пружање лекарске помоћи и друго. Међутим, НПМ подсећа да је право на слободу и безбедност Уставом зајамчено право те да је лишење слободе допуштено само из разлога и у поступку који су предвиђени законом и да се лице које је лишено слободе од стране државног органа одмах, на језику који разуме, обавештава о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет, као и о својим правима и има право да без одлагања о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору.[7] Устав посебно гарантује права окривљеног,[8] која спадају у ред апсолутно гарантованих права, дакле права која се под било којим околностима морају поштовати, без изузетка. Такође, и Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) указује да је слаба корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и на језику који разумеју.[9]

1.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће сва лица која се доводе или задржавају обавештавати о њиховим правима усмено и уручивањем писаног обавештења, на језику који разумеју.

---

[6] "Сл. гласник РС", бр. 41/19.

[7] Чл. 27. Устава Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/06).

[8] Чл. 33. Устава Републике Србије.

[9] Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ-а у погледу полицијског притвора, CPT/Inf (2002) 15, пар. 44.

3.1.1.2. Приступ браниоцу

НПМ је пратећи поступање полиције према лицима лишеним слободе током протеста, утврдио да ова лица нису у пуној мери остварила право на приступ браниоцу, и то превасходно из два разлога. Први је тај да у прекршајном поступку не постоји обавезна одбрана, односно није обавезно постављање браниоца по службеној дужности лицима задржаним у прекршајном поступку, а други то што се не остварује у пуној мери улога бранилаца по службеној дужности у заштити од злостављања.

Поред тога, ускраћивање права појединих задржаних грађана да о свом лишењу слободе обавесте особу по избору[10] их је онемогућило и да контактирају или ангажују браниоца по избору. С обзиром на то да не постоји обавеза да лица која се задржавају у прекршајном поступку имају браниоца чим се донесе решење о задржавању, ангажовање браниоца је у потпуности препуштено задржаним лицима. Након тога, већина лица која су изведена пред прекршајни суд се пожалило НПМ да им ни тамо није омогућено да позову браниоца, већ да се поступајућим судијама "журило" да окончају поступак. Заштитник грађана, ни у обављању послова НПМ, нема надлежност да контролише рад судова.[11]
Са друге стране, лицима задржаним у кривичном поступку је одређиван бранилац по службеној дужности, али се неколико њих пожалило тиму НПМ да га нису ни видели нити имали могућност да се консултују са њим. Тако, лице које је затечено у притвору ОЗ Београд је навело да му није допуштено да пронађе контакт свог адвоката и позове га, већ му је одређен бранилац по службеној дужности, који је наводно био у полицијској станици исте вечери, али га притворени није видео до спровођења код судије за претходни поступак.

Истовремено, неколико лица је навело да су у згради Народне скупштине давали изјаве полицијским службеницима без присуства адвоката, при чему су полицијски службеници сачињавали службене белешке о догађајима због којих су лица ухапшена и које су лица потписивала, како су навела, из страха.[12] Такође, поједина лица су наводила да су у полицијским станицама давали изјаве полицији без присуства браниоца. Притворено лице које је затечено у ОЗ Београд је навело да је инспектору давао изјаву и пре него што је дошао његов адвокат и да је адвокат само потписао записник. Било је и другачијих примера, те је једно лице затечено у ПС Нови Београд у време посете НПМ чекало адвоката да би потом било саслушано.

Могућност да лица која полиција лиши слободе имају приступ адвокату представља важан механизам заштите од злостављања. Постојање те могућности има одвраћајући ефекат од лошег поступања, а адвокат је у ситуацији да предузме одговарајуће радње у заштити права и интереса свог брањеника уколико уочи да је до злостављања дошло. Према ставу ЦПТ, да би право на приступ адвокату у потпуности било делотворно, оно треба да буде зајемчено од самог почетка лишавања слободе. ЦПТ је у више наврата утврдио да је период непосредно након лишавања слободе време када је ризик од застрашивања и физичког злостављања највећи. Надаље, право на приступ адвокату требало би да се примењује од тренутка лишења слободе, без обзира на тачан правни статус дотичне особе; тачније, остваривање тог права не би требало да зависи од тога да

---

[10] Више о томе у поглављу 3.1.1.3. Обавештавање блиског лица.

[11] Чл. 138. ст. 2. Устава: Заштитник грађана није овлашћен да контролише рад Народне скупштине, председника Републике, Владе, Уставног суда, судова и јавних тужилаштава.

[12] Више о томе у поглављу 3.3. Наводи о злостављању.

ли се лице формално проглашава „осумњиченим". Право на приступ адвокату треба да остварује свако лице лишено слободе без обзира на то колико је „минорно" дело за које је осумњичено, као и без обзира на степен „озбиљности" прекршаја за који се лице сумњичи.

Према стандардима ЦПТ право на приступ адвокату током полицијског задржавања мора да подразумева и право на поверљив разговор са адвокатом. Од јасне је суштинске важности да адвокат буде у непосредном, физичком присуству лица лишеног слободе, с обзиром на то да се то сматра механизмом заштите од злостављања (за разлику од средства обезбеђивања праведног суђења). То је једини начин да се изврши тачна процена физичког и психичког стања дотичне особе. Исто тако, ако разговор са адвокатом није поверљив, лице се можда неће осећати слободно да открије како се с њим поступа. Право на приступ адвокату такође би требало да подразумева и право на присуство адвоката током било каквог испитивања од стране полиције, а адвокат треба да буде у могућности да интервенише током испитивања.[13]

На проблем у приступу браниоцу и учинак адвоката постављених по службеној дужности ЦПТ је указивао и након претходних посета Републици Србији: „Много притужби је опет примљено на учинак адвоката по службеној дужности додељених задржаним лицима. Наиме, делегацији је речено да се адвокати по службеној дужности састају са клијентима тек у суду (до 48 часова од лишења слободе) и да у неколико случајева нису уопште били заинтересовани за поверљив разговор са клијентом и да се чинило да занемарују наводе о неадекватном поступању полицијских службеника када им их клијенти помену".[14]

2.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће свим лицима која се доводе или задржавају омогућавати приступ браниоцу, од самог почетка лишења слободе, без обзира на разлог довођења или тежину дела за које се сумњиче. Лицима која су ангажовала браниоца, или којима је одређен бранилац по службеној дужности, ће се омогућити поверљив разговор са браниоцем и од њих се неће тражити да дају било какве изјаве без присуства браниоца.

3.

ПРЕПОРУКА

Адвокатска комора Србије ће указати својим члановима на значај који имају у заштити од злостављања и подсетити их на обавезу да свим одбранама лица лишених слободе приступају у складу са прописима и кодексом.

---

[13] Стандарди ЦПТ: Приступ адвокату као начин спречавања злостављања, CPT/Inf (2011) 28.
[14] Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, CPT/Inf (2016) 21, пар. 26.

3.1.1.3. Обавештавање блиског лица

Више лица са којима је НПМ разговарао су навела да нису имала могућност да о свом лишењу слободе у полицији обавесте било кога, односно да су тек по доласку у завод имали могућност да о свом лишењу слободе и томе где се налазе обавесте блиско лице. У записницима о задржавању је навођено да лице није желело никога да обавести. Поједина лица нису желела да потпишу записник о задржавању, што је констатовано на самом записнику, без додатних објашњења. Полицијски службеници су чињеницу да о лишењу слободе нико није обавештен образлагали тиме да су у највећем броју случајева лица доведена у полицијску станицу у ноћним сатима, те да из тог разлога нису желела да обавесте чланове породице.

Устав између осталог прописује да лице које је лишено слободе има право да без одлагања о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору.[15] НПМ је у својој пракси често у записницима затицао констатацију да лице није желело да икога обавести о томе да је задржан у полицији. Ови записници су углавном потписани од стране лица у питању, али је било случајева да нису потписани већ је уписана констатација полицијског службеника да је лице одбило да потпише записник о задржавању. Већи број лица са којима је НПМ сада обавио разговоре су истакла да им, иако су тражила, није омогућено да о свом задржавању некога обавесте, при чему је у записницима стајало супротно – да им је наведено понуђено али да то нису желели.

НПМ позива Министарство унутрашњих послова да свим лицима која су лишена слободе и доведена у полицијску станицу омогући да се о времену и месту довођења, односно задржавања обавести лице по њиховом избору. С обзиром на то да се о поступању према лицима током задржавања води исцрпан записник, у коме се констатује и остваривање права задржаног лица, НПМ је става да би у случајевима у којима лице одбије да потпише записник, разлог одбијања такође требало констатовати у записнику о задржавању, поред констатације да је лице одбило да потпише.

4.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће свим лицима која се доводе или задржавају омогућавати да се о времену и месту довођења, односно задржавања обавести лице по њиховом избору, што ће се писмено констатовати.

5.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити да се у записницима о задржавању које су задржана лица одбила да потпишу констатују разлози за то које је изнело лице.

---

[15] Чл. 27. Устава Републике Србије.

3.1.1.4. Лекарски преглед

На основу обављених разговора са доведеним и задржаним лицима, НПМ констатује да је свим доведеним и задржаним понуђен лекарски преглед по доласку у полицијску станицу.

Право на лекарски преглед се остваривало тако што је позивана Служба хитне медицинске помоћи у полицијску станицу. Након обављеног прегледа у станици, поступало се по евентуалној одлуци лекара да је лице потребно упутити на додатне прегледе и анализе у здравствене установе. Прегледи који су обављани у полицијским станицама су обављани у ходницима или евентуално слободним просторијама, по правилу у присуству полицијских службеника. Лица су тврдила да лекар присуство службеника није захтевао, а полицијски службеници да здравствено особље увек тражи њихово присуство прегледима. Прегледи у здравственим установама су такође, уз пар изузетака, обављани у присуству полицијских службеника. Такође, у неколико случајева задржаним лицима није омогућено да здравствену документацију држе код себе. На пример, у ПС Земун медицинска документација је затечена у орману у службеним просторијама, поред привремено одузетих ствари задржаних лица, а према наводима полицијских службеника документацију ће добити по истеку задржавања. У КПЗ Београд – Падинска Скела је затечен један прекршајно кажњени који је претходно био задржан у ПС Земун и који је потврдио да му је здравствена документација стајала код полицијских службеника и да му је уручена по истеку задржавања.

Поједина затечена лица су наводила тиму НПМ да су код лекара навели да су повреде задобили од полицијских службеника, али да су лекари констатовали да су повреде задобијене "од непознатих особа".

Сви лекарски прегледи особа у полицијском притвору морају се обављати тако да припадници полиције не могу да чују и, осим уколико то лекар који врши преглед не затражи другачије у дотичном случају, врше изван видокруга тих полицајаца.[16] Резултати сваког прегледа, као и релевантни искази притвореника, те закључци лекара, морају бити званично забележени од стране лекара и учињени доступним притвореном лицу и његовом адвокату.[17]

Међутим, у документацији о доведеним и задржаним лицима углавном није било констатовно да је лице доведено са повредама. Од полицијских службеника је добијено образложење да се није радило о видљивим повредама или да се лице није жалило на повреде. Тако је у појединим записницима о задржавању у делу које се односи на напомену да ли се лице жалило на повреде, било наведено да се лице није жалило на повреде, а овај записник је потписивало и задржано лице, иако се на повреде пожалио током разговора са тимом НПМ. У записницима о задржавању у ПС Нови Београд, код три особе, за које је сам полицијски службеник са којим је обављен разговор истакао да су у полицијску станицу доведени са видним повредама, повреде нису констатоване у записнику о задржавању, већ је ово констатовано у дневном извештају. Два од ова три лица су имала потребу за лекарским прегледом и они су одведени у здравствене установе. Такође, у неколико случајева, увидом у документацију утврђено је да иста не садржи податке о постојању повреда код доведених лица, иако су повреде уочене од

---

[16] Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ-а у погледу полицијског притвора, пар. 42.
[17] Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, CPT/Inf (92) 3, пар. 38.

стране тима НПМ током разговора, као и констатоване од стране лекара по пријему у завод.

Полицијски службеници, само по захтеву медицинског особља, из разлога безбедности медицинског особља, могу присуствовати здравственом прегледу лица и то полицијски службеник истог пола као и лице које се прегледа. Податке о видљивим телесним повредама, као и повредама или променама здравственог стања које су настале у току задржавања, пруженој лекарској помоћи, оштећењима одеће и обуће, полицијски службеник је дужан да унесе у записник о задржавању лица.[18]

6.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити да приликом лекарских прегледа доведених и задржаних лица полицијски службеници поступају на следећи начин:

- **полицијски службеници неће присуствовати лекарским прегледима лица, осим ако то затражи лекар;**
- **полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте од значаја за доношење одлуке о присуству немедицинског особља лекарском прегледу;**
- **у случајевима када лекар затражи да полицијски службеници присуствују лекарском прегледу лица, прегледу ће присуствовати полицијски службеници истог пола ког је и лице које се прегледа и биће присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и лица;**
- **лицима ће се омогућити да код себе држе медицинску документацију, ова документација неће стајати код полицијских службеника и информације о здравственом стању лица ће бити доступне искључиво здравственим радницима ради остваривања законом утврђених надлежности и лицу;**
- **изузетно, информације о здравственом стању лица ће бити доступне полицијским службеницима само уколико је то од значаја за поступање према њему и у мери неопходној за обављање њиховог посла: мишљење лекара о томе да ли је лице у здравственом стању које дозвољава да буде задржано и да ли му је током задржавања потребна посебна пажња или нега (нпр. терапија, посебна исхрана или слично);**
- **полицијски службеници ће у записник документацију о доведеним и задржаним лицима уносити податке о видљивим телесним повредама, као и повредама или променама здравственог стања које су настале у току задржавања, пруженој лекарској помоћи и евентуалном присуству лекарском прегледу и разлозима за то.**

[18] Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 33. ст. 6.

3.1.1.5. Услови боравка у просторијама за задржавање

Осим у ПС Врачар,[19] све просторије за задржавање испуњавају неопходне прописе и стандарде за боравак задржаних лица. Просторије за задржавање у полицијским станицама Савски венац, Вождовац, Нови Београд и седишту ПУ Београд су недавно реновиране. Просторије су чисте и проветрене, опремљене постељином, довољно простране и адекватно осветљене. У просторијама постоје мокри чвор и грејно тело. Просторије су под видео надзором, чија употреба је на видном месту истакнута.

Свим задржаним лицима је понуђена исхрана и стално им је била доступна вода за пиће. У записницима о задржавању лица налазе се подаци о томе да ли је лицима понуђен оброк, да ли су обедовали и ако нису наведено је да су одбили оброк.

Неколико лица је навело тиму НПМ да су неколико сати или целу ноћ провели у ходнику полицијске станице, под сталним надзором, иако им је одређено задржавање. Поједина лица су провела пар сати у првој станици у коју су доведена, па су премештена у друге станице или испоставе ради смештаја у просторије за задржавање. **Иако се може очекивати да ће у случајевима већих догађаја, као што су масовнији нереди на улицама града, постојати недостатак просторија за задржавање, без обзира колико је просторија обезбеђено на подручју полицијске управе, НПМ сматра да је свим задржаним грађанима неопходно обезбедити боравак у адекватним и безбедним условима. Поред тога, присуство задржаних грађана, који могу бити агитирани или под дејством алкохола или психоактивних супстанци, у ходницима и службеним просторијама оптерећује редован рад полицијских службеника, па је потребно створити услове за несметано обављање њихових послова.**

3.1.1.6. Привремено одузимање предмета

Свим задржаним лицима током боравка у просторијама за задржавање привремено су одузети новац (папирни и кованице), мобилни телефони, упаљачи, каишеви и остали предмети којима би могли повредити себе или другог, оштетити имовину или их употребити за покушај бекства. О привременом одузимању предмета су сачињене писмене потврде, чију аутентичност су потписом потврдила лица од којих су предмети одузети, а по окончању задржавања ови предмети су им враћени, о чему је такође издата потврда.

У појединим полицијским станицама НПМ је затекао потврде о привремено одузетим предметима у којима предмети нису пописани, већ су у рубрикама "подаци о одузетим предметима" навођене уопштене одреднице, као што је "кеса са личним стварима". Без обзира на то, НПМ је од лица добио информацију да су им сви предмети враћени.

НПМ понавља да је свестан да израда потпуне документације која је потребна за задржавање може бити отежана полицијским службеницима када се у полицијску станицу доведе већа група лица коју је потребно задржати. Ипак, потребно је уложити додатне напоре како би се испоштовала комплетна процедура и тиме адекватно поступало према свим лицима.

---

[19] У време писања овог извештаја, започети су радови на адаптацији просторија за задржавање у ПС Врачар.

7.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће задржаним лицима издавати потврде о привремено одузетим предметима које ће садржати податке на основу којих је предмете могуће разликовати од других предмета.

3.1.2. ПОСТУПАЊЕ ТОКОМ ЈАВНИХ ОКУПЉАЊА

Устав Републике Србије у члану 54. између осталог, прописује да је „мирно окупљање грађана слободно", да се „зборови, демонстрације и друга окупљања грађана на отвореном простору пријављују државном органу, у складу са законом", да се „слобода окупљања може законом ограничити само ако је то неопходно ради заштите јавног здравља, морала, права других или безбедности Републике Србије".

Јавна окупљања која су предмет овог извештаја почела су 7. јула 2020. године и нису била пријављена у складу са Законом о јавном окупљању.[20] У складу са овим законом, не пријављују се, између осталог, спонтана мирна окупљања, без организатора, као непосредна реакција на одређени догађај, након тог догађаја, који се одржавају на отвореном или у затвореном простору, ради изражавања мишљења и ставова поводом насталог догађаја.[21]

Тимови Заштитника грађана присуствовали су јавним окупљањима почев од 8. јула 2020. године. Окупљања су почињала око 19 часова, релативно мирно. У првим вечерима кордон полиције је био постављен на степеништу зграде Народне скупштине Републике Србије или у непосредној близини, а касније, како се број окупљених грађана смањивао, смањивао се и број присутних полицијских снага. Наиме, првих неколико вечери, на протестима је било окупљено више хиљада грађана[22], да би се тај број драстично смањио после 12. јула, а од тада до 25. јула (до дана када је Заштитник грађана пратио поступања полиције током протеста), тај број, према процени НПМ-а није прелазио 200. Оцена НПМ је да је у вечерима када је дошло до нереда испред зграде Народне скупштине, а ради се о првих пар вечери, полиција суздржано реаговала на почетне нападе – вербалне и физичке нападе појединаца и мањих група грађана, покушавајући да без употребе средстава принуде (успостављеним кордоном и употребом заштитне опреме - штитова) спречи насилни улазак у зграду Народне скупштине. Може се претпоставити да је тако поступљено и из разлога што није било могуће средства принуде ограничити само на насилне демонстранте, јер у тим тренуцима се мирни демонстранти још увек нису одвојили од насилних. Међутим, након што потискивање појединих насилних демонстраната штитовима није дало успеха, употребљена су средства принуде (службене палице, службени коњи, хемијска средства), све док није успостављен јавни ред и мир. Иако НПМ овде није непосредно уочио неправилно поступање полиције, треба имати у виду и да је због броја и интензитета догађања и простора на ком су се они одвијали НПМ био у могућности да непосредно види само ограничен број ситуација.

---

[20] "Сл. гласник РС", бр. 6/16.

[21] Чл. 13. ст. 1. т. 4.

[22] „Завршен протест у Београду, полиција растерала демонстранте који су их напали", https://www.slobodnaevropa.org/a/30719754.html

Иза кордона полиције који су растеривали окупљене грађане и савладавали нападе појединих грађана ишла је група лица у цивилној одећи, без ознака полиције, са заштитним маскама, а поједини и са капуљачама на главама, који су носили палице. НПМ је присуствовао ситуацији код зграде Уставног суда у којој наведена лица интервенишу према лицу које је физички напало једног од њих, тако што га савладавају, прегледају садржај гардеробе и лишавају слободе. Током овог поступања се нису представили као полиција. Више лица са којима су обављени разговори је навело да су их лишили слободе "нека лица у цивилу", која се нису представили као полицијски службеници. НПМ је добио објашњење да су у питању полицијски службеници из различитих организационих јединица МУП-а који су овде као испомоћ с обзиром на то да полицији недостаје људства. **НПМ сматра да би полицијски службеници морали имати ознаке да наступају у службеном својству или да се као такви представе и легитимишу грађанину према којем поступају. С обзиром на то да су службеници о којима је овде реч ишли у групи, иза кордона полиције и да су лишавали слободе грађане, НПМ сматра да сва ова лица морају имати истакнуте ознаке полиције. Ово би касније омогућило и лакшу идентификацију службеника који је незаконито поступао према грађанину.**

С тим у вези, НПМ указује и да је ЦПТ изразио забринутост у вези праксе која постоји у многим земљама да припадници служби за спровођење закона или затворски чувари носе маске или капе са прорезима у току привођења и испитивања или у току акције сузбијања немира у затворима, с обзиром да је јасно да ће маскирање отежати идентификовање потенцијалних осумњичених ако и када дође до тврдњи о наводном злостављању. ЦПТ сматра да овакву праксу треба строго контролисати и примењивати само у изузетним и оправданим случајевима.[23]

---

[23] Стандарди ЦПТ: Борба против некажњивости мучења, CPT/Inf (2004) 28, пар. 34.

Такође, ЦПТ је уочио да је наводно лоше поступање било резултат акције током операција контроле гужве или посебних интервенција које су обавили полицајци који накнадно нису могли бити идентификовани (због тога што су носили капуљаче за скривање лица и одсуство било каквог идентификационог броја на униформама). ЦПТ сматра да је већа полицијска одговорност пресудан фактор и да би полицијски службеници увек требало да се препознају, тако што ће, на пример, припадници специјализованих полицијских снага и униформисани полицајци увек носити јасно препознатљиве ознаке и истакнути идентификациони број на спољној страни униформе / на кациги.[24]

8.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити да сви полицијски службеници приликом поступања према грађанима, односно примене полицијских овлашћења имају видно истакнута обележја полиције, као и ознаке на основу којих је могуће идентификовати сваког службеника који поступа према грађанима.

Тим НПМ је у неколико случајева (пре свега на Теразијама, као и код зграде Уставног суда) присуствовао лишењима слободе појединих лица. Ухапшена лица, од којих су поједина везана рукама на леђима а нека не, су окружена полицијским службеницима лежала окренута на стомак до доласка службеног возила које ће их одвести у полицијску станицу. За то време, прегледан је садржај њихових ствари и упознати су са разлозима лишења слободе и са тим да ће бити одведени у полицијску станицу. Ова хапшења су обављали полицијски службеници који су били у цивилној одећи, најчешће са полицијском значком око врата и који су се у се тим приликама представљали грађанима које лишавају слободе и показивали службене значке. НПМ је уочио да се нека лица претходно одводе у зграду Народне скупштине, па потом у полицијску станицу, што су потврдила и ухапшена лица са којима је обављен разговор. Иза Народне скупштине су дежурала службена полицијска возила, као и возила Службе хитне помоћи. Хитна медицинска помоћ, због повреда или последица употребе сузавца, пружана је на лицу места полицијским службеницима и грађанима којима је била неопходна.

С друге стране, НПМ указује и на чињеницу да је присуствовао догађајима у којима појединци, односно групе лица током протеста гађају припаднике полиције који стоје испред Народне скупштине флашама, каменицама, комадима бетона, петардама, бакљама и сл. Према наводима Министарства унутрашњих послова,[25] током прве две ноћи протеста лекарска помоћ због задобијених повреда је у здравственим установама указана за 118 полицијских службеника, уништена је већа количина полицијске опреме, запаљено пет полицијских возила, повређена су три коња, поломљени су бројни саобраћајни знаци, уништене жардињере, сломљено неколико излога, а код појединих учесника на протесту пронађене су бакље, ножеви, бочице са бензином и алкохолом, као и тканина која је подобна да буде фитиљ, због чега им се судило на основу Закона

---

[24] Стандарди ЦПТ: Спречавање полицијске тортуре и других облика злостављања - размишљања о доброј пракси и нови приступи, CPT/Inf (2019) 9, пар. 64. и 71.

[25] 'Ребић: За два дана повређено 118 полицајаца", www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2020&mm=07&dd=09&nav_category=12&nav_id=1705161.

о промету експлозивних материја,[26] или на основу Закона о оружју и муницији,[27] јер су имали ножеве и друго оружје подобно за наношење повреда.

НПМ сматра да се свакој полицијској интервенцији мора приступити на начин који би спречио било какво угрожавање безбедности како грађана тако и личне безбедности припадника полиције. Уз разумевање чињенице да на самом почетку насилничког понашања једног дела демонстраната, полицијски службеници нису желели да прекидом јавног окупљања онемогуће окупљање оних демонстраната који су били мирни у својим намерама и понашању, као и да је било тешко средства принуде ограничити само на насилне демонстранте јер се у тим тренуцима мирни демонстранти нису одвојили од насилних, не улазећи у питања полицијске стратегије и тактике, НПМ ипак сматра да чињеница да је током протеста повређен велики број полицијских службеника, од којих је један број њих задобио теже повреде, да је истовремено уништена државна имовина и да су повређени поједини окупљени грађани, указује на потребу да се размотри и преиспита и начин руковођења полицијским снагама током јавних окупљања.

Наиме, једна од посебно важних и осетљивих области рада у оквиру којег полиција има право и дужност да истовремено штити и ограничава права и слободе грађана представљају послови обезбеђења одржавања јавних скупова. Имајући у виду да је улога полиције да омогући одржавање скупа, полиција мора да покаже знаке уздржаности, јер мирни скупови, за разлику од насилних уживају пуну уставну заштиту.

„Државе имају одређене позитивне обавезе да подстакну мирна окупљања и да омогуће учесницима да остваре своје циљеве. Државе морају промовисати амбијент који омогућава остваривање права на мирно окупљање, без дискриминације, и да поставе правни и институционални оквир у оквиру којег ће се ово право ефективно

---

[26] "Сл. лист СФРЈ", бр. 30/85, 6/89 и 53/91, "Сл. лист СРЈ", бр. 24/94, 28/96 и 68/02 и "Сл. гласник РС", бр. 101/05 - др. закон.

[27] "Сл. гласник РС", бр. 20/15, 10/19 и 20/20.

остваривати. (...) Када је потребно, државе такође морају заштитити учеснике од могућег злостављања од стране не-државних актера, као што је мешање или насиље од стране осталих чланова јавности, контра демонстраната и приватног обезбеђења". [28]

Међутим, у случају да појединци или групе лица нарушавају мирно окупљање понашајући се при томе насилно према полицији и угрожавају безбедност осталих грађана, полиција би требало да изда наредбу за разилажење, а да силу евентуално употреби према онима који одбијају да се повинују овој наредби или пружају активан отпор и то сразмерно опасности и тежини дела које се спречава. Уколико пак дође до нарушавања јавног реда у већем обиму, у којем долази до угрожавања личне и имовинске сигурности грађана, као и до уништења или оштећења државне и имовине грађана онда, због опасности од насиља, полиција треба да прекине скуп а средства принуде ограничи само на насилне појединце или групе. Средства принуде су бројна и омогућавају полицији да у ситуацијама када је неопходно применити силу изабере оно средство које је за конкретну ситуацију најадекватније, односно оно које ће произвести најмање штетне последице како по лице према коме се примењује, тако и за безбедност службеника који средство принуде употребљава.

Из наведеног произлази да није нужно нити оправдано да полицијски службеници у дужем трајању трпе вербалне и физичке нападе насилних појединаца каменицама, бакљама, флашама, петардама, комадима бетона и сл. и да толерантност и стрпљење које полиција том приликом јесте показала, не треба да доведе у ризик живот и здравље полицијских службеника, као ни да угрозе сигурност осталих грађана који мирно протестују или доведе до повреде њихових права. Од полиције се очекује да примењује своја законом прописана овлашћења, у складу са законским и подзаконским актима и да то чини у тренутку и на начин који неће довести до угрожавања личне безбедности окупљених грађана и полицијских службеника, као ни до угрожавања права и слобода грађана. То, између осталог, захтева да полицијски руководиоци и службеници разумеју сопствену улогу и одговорност у вези са овом врстом јавних окупљања грађана и да буду адекватно обучени и оспособљени за законито и ефикасно поступање приликом обезбеђења оваквих скупова, како би се омогућило остваривање улоге и циљева полиције при оваквим скуповима и обезбедила примена законом прописаних овлашћења у остваривању тих циљева.

3.2. ПОСТУПАЊЕ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Нико од лица са којима су обављени разговори није имао примедби на поступање заводских служби. Лица са којима су обављени разговори су истицали да су за неколико дана колико су провели у заводима уочили професионални однос заводских службеника према њима, да су имали лекарске прегледе, да су поједини на захтев добили чисту гардеробу и да им омогућено да бораве на свежем ваздуху у складу са законом.

3.2.1. ПРВИ ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД

У ОЗ Београд сва притворена лица су прегледана по пријему у установу. Извештај лекара је детаљан, код лица код којих су уочене повреде исте су фотографисане и забележене на посебном графикону – шеми тела. У здравственој документацији су

---

[28] Генерални коментар бр. 37. Комитета за људска права Уједињених нација на чл. 21: право на мирно окупљање, CCPR/C/GC/37 од 27. јула 2020. године, пар. 24.

забележени и наводи лица да су повреде настале приликом хапшења и да су их нанели непознати полицијски службеници.

О свему овоме Завод је обавестио јавно тужилаштво, уз достављање комплетне документације.

НПМ похваљује поступање Службе за здравствену заштиту ОЗ Београд у вези са начином на који су обављени први прегледи и констатоване повреде лица на пријему у Завод као и чињеницу да је ОЗ Београд обавестио надлежно јавно тужилаштво о констатованим повредама и наводима притвореника о начину њиховог настанка.

Службе здравствене заштите дају изузетан допринос у борби против злостављања лица лишених слободе систематичним евидентирањем повреда и давањем информација надлежним властима. Детаљно и благовремено документовање и пријављивање таквих медицинских доказа у значајној мери олакшава истрагу евентуалних случајева злостављања и утврђивање одговорности учинилаца. Поступање ОЗ Београд у том погледу представља пример добре праксе.

У КПЗ Београд – Падинска Скела лекарски преглед по пријему је извршен за сва лица која су прекршајно кажњена за прекршаје током протеста. Увидом у извештаје о обављеном прегледу тим НПМ је утврдио да су у извештајима о обављеним лекарским прегледима детаљно описане констатоване повреде, али не довољно детаљно и начин њиховог настанка, с обзиром на то да су у појединим извештајима наводи лица дати уопштено – „повреде задобио у демонстрацијама од стране непознатих особа". Повреде су уцртане у шему тела, али исте нису фотографисане.

КПЗ Београд – Падинска Скела о овим наводима није обавестио јавно тужилаштво, на шта је НПМ скренуо пажњу руководству установе на крају посете и добио уверавање да ће тужилаштво бити обавештено. НПМ је накнадно обавештен да је то и учињено.

9.

ПРЕПОРУКА

У КПЗ Београд – Падинска Скела лекар ће увек у извештајима о обављеним лекарским прегледима лица лишених слободе, када је утврђено да лице има повреде:
- **уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда;**
- **све повреде фотографисати.**

3.3. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

НПМ је током посета обавио ненадзиране разговоре са 28 лица лишених слободе. Од тог броја, 17 лица се жалило на поступање полиције приликом лишења слободе и многи од њих су указивали да су задобили повреде од полицијских службеника. Лица су навела да су их непознати полицијски службеници шутирали, ударали гуменом палицом по глави и телу, да су их вређали, претили им и према њима поступали нечовечно и понижавајуће. То се према наводима дешавало у највећем броју случајева приликом лишења слободе на градским улицама или испред Народне скупштине.

Лице А.А. тврди да је ухапшен у ноћи између 10. и 11. јула у Пионирском парку. Навео је да је с леђа оборен на земљу уз речи „копиле". Лице које га је оборило било је у цивилу. Потом је одведен у зграду Народне скупштине Србије. У заводској медицинској документацији нису евидентиране повреде које би указивале на насилно поступање.

Лице Б.Б. је навео да је ухапшен у ноћи између 11. и 12. јула 2020. године, тако што је из полицијског возила (марице) у близини хотела Метропол искочила група полицајаца у униформи. Каже да је бежао и да је прве повреде – огуљотине задобио кад је пао на асфалт јер је полиција покушавала да га ухвати, бацајући се на њега. Када су га ухватили шутирали су га па је убачен у марицу и одведен у полицијску станицу. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, а заводски лекар је констатовао нагњечење на доњем делу леђа и огуљотине на оба колена, за које је дао мишљење да су могле настати на начин на који је навео на пријему у завод.

Лице В.В. тврди да је у ноћи између 11. и 12. јула 2020. године на кошаркашком терену у близини Народне скупштине зачуо полицајца у цивилу како виче: „стани полиција" и задобио ударац песницом у нос. Пао је на земљу, а потом је одведен у полицијску станицу. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, а у извештају заводског лекара је констатовано нагњечење са десне стране носа, које је могло настати на начин на који је навео на пријему у завод.

Лице Г.Г. тврди да га је током вечери 11. јула 2020. године испред зграде Народне скупштине појурила полиција у униформама са пендрецима када је и добио неколико удараца по леђима. Све је трајало неколико секунди. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, а у извештају заводског лекара су констатована нагњечења на глави, леђима и грудима и тракасто црвенило око врата, која су могла настати на начин на који је навео на пријему у завод.

Лице Д.Д. тврди да је у зграду Народне скупштине одведен 11.јула 2020. године увече од стране полицајаца у цивилу, да је задобио један ударац и био псован. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, а на пријему у Завод нису констатоване повреде које би указивале на насилно поступање.

Лице Ђ.Ђ. је навео да су му у ноћи између 10. и 11. јула 2020. године код Храма Светог Саве пришла униформисана лица, да је том приликом добио ударац у раме пендреком, да је оборен на земљу и да су му стављене пластичне лисице, као и да је код службеног возила ударен врхом пендрека четири до пет пута како би брже ушао у возило. Даље је навео да су га у полицијској станици у коју је касније одведен, полицијски службеници вређали и претили. Навео је да се судији жалио да је тучен од стране полицијских службеника, али судија то није уважио. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, а у извештају заводског лекара је констатовано нагњечење са предње стране грудног коша, које је могло настати на начин на који је навео на пријему у завод.

Лице Е.Е. је навео да су га у ноћи 11./12. јул 2020. године на степеништу Народне скупштине људи у цивилу, који су чекали при дну степеница, оборили на земљу и

ударали га пендрецима по леђима четири до пет пута, мада не може са сигурношћу да тврди да су то били пендреци или нешто друго, а задобио је и ударац ногом у око док је лежао, као и четири до пет удараца у глутеус. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, а извештају заводског лекара су констатоване повреде.

Лице Ж.Ж. је навео да су му 11. јула увече у Булевару Краља Александра са леђа притрчала двојица униформисаних лица, да су га оборили на под и потом одвели у службено возило - марицу где га је један полицијски службеник ударао отвореном шаком у пределу главе и врата, 2 - 3 пута. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, а извештају заводског лекара су исте констатоване.

Лице З.З. је навео да су га 8. јула 2020. године у раним јутарњим часовима три особе у цивилном оделу, без било каквих полицијских ознака, зауставиле на ободу Пионирског парка и бациле на под. Наводи да су били према њему вербално агресивни, да су галамили и псовали. Прегледом уочених повреда од стране лекара члана тима НПМ установљене су повреде настале као последица дејства тупине механичког оруђа и представљале су појединачно и у укупном дејству процењено лаку телесну повреду. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, али да му је указана лекарска помоћ током задржавања.

Лице И.И. указује да га је у ноћи између 7. и 8. јула више полицајаца ухватило и бацило на земљу. Тврди да је задобио ударце у бубреге рукама и да је вучен по земљи. Наводи да су га полицајци одвојили од осталих грађана и тукли песницама у леђа и главу, а да му је један полицајац прснуо бибер спреј у очи, који је иначе пронађен у његовој торби. Прегледом уочених повреда од стране лекара члана тима НПМ установљене су повреде настале као последица дејства тупине механичког оруђа и представљале су појединачно и у укупном дејству процењено лаку телесну повреду. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, али да му је указана лекарска помоћ током задржавања.

Лице Ј.Ј. је изјавио да је 7. јула увече задобио ударац песницом у главу од неког лица у цивилу. Навео да је онда он њега – лице у цивилној одећи, шутнуо у груди, након чега је на лице места дотрчало десетак лица у цивилу. Више њих, мисли да их је било шест или седам, га је газило, шутирало и ударало тољагама – црним палицама, које по наводима лица нису уобичајене палице полицијских службеника - краће су. Прегледом уочених повреда од стране лекара члана тима НПМ установљене су повреде настале као последица дејства тупине механичког оруђа и представљале су појединачно и у укупном дејству процењено лаку телесну повреду, потом повреде које су с обзиром на свој изглед и карактеристике могле настати дејством доње површине обуће – „гажењем", повреде које су настале вишекратним активним дејством – ударцима обличастог предмета у шта нпр. спада полицијска палица и слично, као и повреде које су могле настати услед контакта са подлогом. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатована је расекотина на темену главе, која је санирана у Ургентном центру у који су га одвели полицијски службеници.

Лице К.К. је навео да га је током ноћи 7/8. јул један цивил појурио и да је у бекству задобио један ударац у леђа и један преко руку, након чега је пао. Навео је да га је онда шутирало више (4 - 5) лица у цивилу, након чега му је пришао један униформисани полицајац који је носио оклоп и почео да га удара службеном палицом по рукама, којима је штитио главу. Прегледом уочених повреда од стране лекара члана тима НПМ установљене су повреде настале као последица дејства тупине механичког оруђа и представљале су појединачно и у укупном дејству процењено лаку телесну повреду. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, али да му је указана лекарска помоћ током задржавања.

Лице Л.Л. наводи да су га током ноћи 7/8. јул двојица полицијских службеника оборила на земљу на степеништу Народне скупштине и да је задобио ударац коленом у главу. Прегледом уочених повреда од стране лекара члана тима НПМ установљене су повреде које су представљале појединачно и у укупном дејству процењено лаку телесну повреду. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде.

Лице Љ.Љ. наводи да је ухапшен у ноћи између 7/8. јула, тако што су му полицијски инспектори пришли с леђа, њих петорица - шесторица. Полицијски инспектори били су у цивилу и нису се легитимисали, само су се представили као полиција. Одвели су их испред зграде Радио телевизије Србије, где је лице везано са рукама назад, оборено на земљу на колена и ударано рукама од стране неколико полицијских службеника у пределу врата, главе и колена, када је задобио повреде. Затим је одведен у службено возило - марицу, где му је прећено даљим насиљем. Одведен је у полицијску станицу где је био везан лисицама за орман, чак и у току давања исказа. Даље наводи да је ударан и шутиран у соби за саслушања, да је вршен интензиван притисак на њега да призна да је учинио дело које му је стављено на терет и да је у неком тренутку инспектор који га је саслушавао извадио службену палицу и ставио на сто испред њега, што је лице доживело као директну претњу. Под притиском је признао дело, односно дао тражену изјаву и затим је спроведен у просторију за задржавање, када су престали притисци на њега. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, као ни у записнику о задржавању, који је лице потписало. Увидом у заводску документацију, утврђено је да је на прегледу на пријему у завод констатована повреда у виду контузије очне регије.

Лице М.М. тврди да је у ноћи 7/8. јул приликом хапшења шутиран и ударан од стране полицијских службеника, али се не сећа детаља јер је био у алкохолисаном стању. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да има видљивих повреда у виду једне огреботине на челу, огреботина лакта и оба колена, као и да је одбио указивање лекарске помоћи. Увидом у заводску документацију, утврђено је да су на прегледу на пријему у завод констатоване повреде у виду хематома и огреботина на глави, као и повреде на рукама, лопатицама и ногама.

Лице Н.Н. је навео да су током ноћи 10. јула неколицина униформисаних лица почела да трче у његовом правцу, а када су га су стигла, оборен је на под и том приликом је задобио ударце пендрецима и песницама по леђима, глави и ногама. Даље је навео да су полицијски службеници у цивилу у Народној скупштини сачинили писану изјаву коју су му дали да потпише (да је вређао полицијске службенике), а која не садржи

његове наводе, и коју је у страху потписао. У тужилаштво је одведен 11. јула поподне, тамо се тужиоцу пожалио на физичко злостављање које је претрпео али ништа није предузето. У полицијској документацији (преглед података о доведеном, односно задржаном лицу) констатовано је да нема видљивих повреда нити да се лице жалило на повреде, а у заводској документацији су констатоване повреде у виду хематóма на оку, лопатицама, трбушном зиду, у регији затколене јаме, ливидна трака са предње стране потколенице и ливидни хематом на унутрашњој страни бутине.

Лице Њ.Њ. је навео да је 12. јула у близини Народне скупштине нападнут од стране лица у цивилу, тако што су му пришла са леђа два лица која су му задала 4 - 5 шамара и пар ударaца палицом и песницама по телу, да су га испред Народне скупштине ударили и у доњи део леђа, да се ту сукобио са њима јер је један од њих палицом ударио његову девојку. Даље је навео да је убрзо одведен у полицијску станицу где је од инспектора који су са њим обавили разговор задобио пар ударaца. У заводској медицинској документацији нису евидентиране повреде које би указивале на насилно поступање.

НПМ тим није имао могућност да за све наведене случајеве изврши увид у извештај о употреби средстава принуде. Ово пре свега из разлога што се наведени извештаји нису налазили у полицијским станицама које је НПМ посетио, јер према службеним наводима полицијски службеници тих станица нису употребљавали средства принуде. Такође, према речима појединих лица са којима је НПМ обављао разговоре, један број њих је повреде задобио од непознатих полицијских службеника који их том приликом нису лишили слободе, већ су их „у пролазу" ударали палицом или рукама, а након тога наставили са растеривањем демонстраната. Касније су та лица лишавали слободе други полицијски службеници и одводили их у полицијске станице. Из садржине појединих службених белешки које су се налазиле у предметима, као и непосредним увидом у документацију (извештаје о примени овлашћења довођење) у коју је НПМ извршио увид током посете седишту ПУ за град Београд НПМ тим је утврдио да су довођење обављали полицијски службеници из различитих полицијских станица, Управе полиције ПУ за град Београд, а једно лице припадници одреда Жандармерије у Нишу. С тим у вези, у појединим извештајима о примени овлашћења довођење био је унет податак о томе да су лица затечена са повредама или да је интервенисала служба хитне помоћи.

Малобројни извештаји у које је НПМ извршио увид садрже детаљан опис догађаја, разлоге и законски основ за употребу средства принуде, време, место, врсту и начин употребе средства принуде, име лица према коме је средство употребљено, имена службеника који су употребили средство принуде, евентуалне последице употребе и друге прописане податке. Уз документацију о примени средстава принуде приложена је и службена белешка полицијског службеника који је лице примио у станицу, о томе да ли лице према коме је примењено средство принуде има примедби на поступање полицијских службеника, као и податак о томе да је лице упознато са тим да може поднети притужбу на поступање полицијског службеника који је применио средство принуде. Тим НПМ је уочио да нема писаних изјава лица над којим је примењено средство принуде у вези са околностима њене употребе и настанку повреда. **НПМ понавља и у овом извештају свој став да је узимање овакве изјаве неопходно за ваљану оцену оправданости и правилности употребе средстава принуде, нарочито у ситуацијама када, поред полицијских службеника и лица према коме су средства принуде употребљена, нема других сведока догађаја. Поред тога, потребно је узимати и писане изјаве евентуалних сведока догађаја, како би поступак оцене**

оправданости и правилности употребе средстава принуде био спроведен на основу свих доступних чињеница и околности од значаја за давање такве оцене и на што објективнији начин.

Када је реч о извештајима о употреби средстава принуде, НПМ је приликом посете Одељењу Управе полиције за организацију и контролу рада, превенцију и рад полиције у заједници обавештен о томе да су, када је у питању ПУ за град Београд, средства принуде према групи лица употребљавали припадници Полицијске бригаде – посебне јединице намењене за обезбеђење јавних скупова, те да је на нивоу Министарства унутрашњих послова формирана посебна Комисија која се бави разматрањем околности употребе средстава принуде и којој је поводом наведеног Полицијска бригада доставила 26 предмета који се односе употребу средстава принуде, а Комисија разматра и предмете употребе средстава принуде према групи лица које су јој доставиле и друге формација полиције (нпр. Жандармерија). Ову комисију чине представници Управе полиције, Дирекције полиције, Управе криминалистичке полиције, Специјалне антитерористичке јединице, Жандармерије, Интервентне јединице и ПУ за град Београд.

Међутим, треба имати у виду да се у појединим случајевима којима НПМ није непосредно присуствовао, а који су забележени на јавно доступним видео снимцима не може говорити о законитој или незаконитој употреби средстава принуде, већ о насиљу која има карактер злостављања (употреба гумене палице према лицима која седе на клупи и не пружају отпор, нити показују знаке агресије, шутирање лица које лежи на коловозу, шутирање и ударање у главу лица које не пружа отпор, итд.).

Поводом навода задржаних лица да су од полицијских службеника приликом лишења слободе задобили ударце у пределу главе и тела, као и да су према њима поступали нечовечно и понижавајуће, НПМ упућује овај Извештај Комисији за спровођење стандарда полицијског поступања у области превенције тортуре како би наставила са активностима које предузимају у циљу подизања свести о забрани било ког облика неадекватног поступања према лицима лишеним слободе.

10.

ПРЕПОРУКА

Министар унутрашњих послова, директор полиције и начелници полицијских управа ће послати снажну поруку да је неадекватно поступање према лицима лишеним слободе противзаконито, непрофесионално и да подлеже одговарајућим санкцијама, ову поруку ће понављати у одговарајућим временским размацима на нивоу полицијских управа и обезбедиће да сви наводи о неадекватном поступању буду предмет истраге и да виши службеници сносе командну одговорност за своје обавезе.[29]

Имајући у виду све наведено, **НПМ сматра да је неопходно спроводити системску и перманентну едукацију полицијских службеника о улози полиције током јавних окупљања и забрани свих облика тортуре и обезбедити да употреба средстава принуде буде у складу са важећим прописима и стандардима.** Наиме, у циљу ефикаснијег обављања послова из своје надлежности, полицијски службеници

[29] Видети: Извештај Влади Републике Србије о посети ЦПТ од 31. маја до 7. јуна 2017. год, CPT/Inf (2018) 21, пар. 15.

располажу одговарајућим полицијским овлашћењима, али примењујући своја овлашћења они су дужни да поштују људска права свих лица, укључујући и права лица лишених слободе. Због тога је неопходно обезбедити да се путем додатних едукација стално подиже ниво стручне оспособљености и обучености полицијских службеника у примени полицијских овлашћења, посебно овлашћења којима се ограничавају основна људска права, како би се обезбедило да полицијско поступање у примени полицијских овлашћења буде засновано искључиво на правним прописима.

11.

ПРЕПОРУКА

Министарсто унутрашњих послова ће спроводити системску и континуирану обуку полицијских службеника о улози полиције и примени полицијских овлашћења током јавних окупљања.

НПМ изражава очекивање да ће надлежни органи остварујући своју улогу у борби против некажњивости за тортуру предузети неопходне радње како би се утврдили сви случајеви у којима је дошло до злостављања, као и до незаконите и прекомерне употребе средстава принуде, идентификовати службена лица која су поступала супротно законским прописима и предузети мере да иста сносе одговорност за своје поступање.